

ILM FAN XABARNOMASI

Ilmiy elektron jurnali

Zamonaviy axborot almashinuvining o'ziga hos xususiyatlari

*Andijon davlat universiteti,
Axborot texnologiyalari va kompyuter injiniringi fakulteti
"Kompyuter injiniringi" yo'nalishi 3-bosqich talabasi
Xusanboy Odashaliyev Avazbek o'g'li*

Annotatsiya: Axborot izlash, axborotga bo'lgan ehtiyoj aniqlangandan so'ng, shaxslar axborot izlash bilan shug'ullanadilar. Bu qidiruv tizimlari, veb-saytlar, kutubxonalar, ma'lumotlar bazalari yoki ijtimoiy media platformalari kabi turli manbaalar orqali tegishli ma'lumotlarni faol qidirishni o'z ichiga oladi. Aniq! Shaxslar o'zlarining axborot ehtiyojlarini aniqlagandan so'ng, ular odatda ushbu ehtiyojlarni qondirish uchun ma'lumot olish bilan shug'ullanadilar.

Kalit so'zlar: Qiziqish, axborotga bo'lgan ehtiyoj, veb-saytlar, kutubxonalar, faktlarni tekshirish, qidiruv strategiyalari.

Annotation: Information Seeking Once a need for information is identified, individuals engage in information seeking. This involves actively searching for relevant information through various sources such as search engines, websites, libraries, databases or social media platforms. Exactly! Once individuals have identified their information needs, they typically seek information to satisfy those needs.

Keywords: Interest, information need, websites, libraries, fact-checking, search strategies.

Kirish: Axborotni iste'mol qilish jarayoni odatda bir necha bosqichlarni o'z ichiga oladi: Xabardorlik: bu shaxslar ma'lumotdan xabardor bo'ladigan bosqichdir. Bu yangiliklar, ijtimoiy tarmoqlar, og'zaki so'zlar yoki shaxsiy tajribalar kabi turli kanallar orqali bo'lishi mumkin. Tanlash: ma'lumotlardan xabardor bo'lgach, shaxslar o'zlarining qiziqishlari, ishonchliligi, ishonchliligi va ehtiyojlari yoki afzalliklari bilan bog'liqligi asosida qaysi manbalar bilan ishlashni tanlaydilar. Sotib olish: ushbu bosqichda shaxslar tanlangan ma'lumotlarni faol ravishda izlaydilar. Bu maqolalarni o'qish, video tomosha qilish, podkastlarni tinglash, ma'ruzalarda qatnashish yoki munozaralarda qatnashishni o'z ichiga olishi mumkin. Tushunish: ma'lumotni olgandan so'ng, shaxslar uning ma'nosi va ahamiyatini tushunishga intilishadi. Ular tarkibni tahlil qilishlari, uni mavjud bilimlar bilan bog'lashlari va ishonchliligi va ishonchliligini baholashlari mumkin. Saqlash: saqlash ma'lumotni kelajakda eslab qolish uchun xotirada saqlashni o'z ichiga oladi. Takrorlash, umumlashtirish va assotsiatsiya kabi texnikalar saqlashga yordam beradi. Ilova: ushbu bosqich olingan ma'lumotlardan muammolarni hal qilish, qaror qabul qilish yoki ijodiy harakatlar kabi tegishli sharoitlarda foydalanishni o'z ichiga oladi. Baholash: shaxslar iste'mol qilgan ma'lumotlarini aks ettirishi, uning aniqligi, dolzarbligi va ishonchliligini tanqidiy baholashi va uning oqibatlari yoki potentsial tarafkashliklarini ko'rib chiqishi mumkin. Integratsiya: va nihoyat, shaxslar yangi ma'lumotni mavjud bilimlar doirasi bilan birlashtirishi, mavzu yoki mavzu bo'yicha tushunchalarini yangilashi mumkin. Ushbu jarayon davomida shaxslar ishtirok etish darajasi va niyatiga qarab faol yoki passiv ma'lumot iste'mol qilishlari mumkin. Bundan tashqari, kognitiv tarafkashlik, madaniy kelib chiqish va

shaxsiy e'tiqod kabi omillar ma'lumotlarning qanday iste'mol qilinishi va talqin qilinishiga ta'sir qilishi mumkin.

Axborot ehtiyojlaridan xabardor bo'lish: jarayon qiziquvchanlik, muammolarni hal qilish, qaror qabul qilish yoki o'yin-kulgini izlash natijasida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan shaxslar o'zlarining axborot ehtiyojlaridan xabardor bo'lishlari bilan boshlanadi. Albatta, axborot ehtiyojlarini anglash haqiqatan ham axborotni iste'mol qilish jarayonining boshlang'ich nuqtasidir. Mana, bu bosqich qanday sodir bo'lishi haqida: Qiziqish: qiziquvchanlik hissi tufayli shaxslar o'zlarining axborot ehtiyojlaridan xabardor bo'lishlari mumkin. Bu yangi mavzuni o'rganish, sevimli mashg'ulotni o'rganish, hozirgi voqeani tushunish yoki intellektual manfaatlarni qondirish istagidan kelib chiqishi mumkin. Muammoni hal qilish: axborotga bo'lgan ehtiyoj ko'pincha odamlar qo'shimcha bilim yoki tushunishni talab qiladigan muammolarga yoki muammolarga duch kelganda paydo bo'ladi. Ular o'z bilimlaridagi bo'shliqlardan xabardor bo'lib, bu bo'shliqlarni to'ldirish va muammoni hal qilish uchun ma'lumot izlaydilar. Qaror qabul qilish: ongli qarorlar qabul qilish ko'pincha tegishli ma'lumotlarga ega bo'lishga bog'liq. Ma'lumotlar to'plash, variantlarni baholash va potentsial natijalarni tortishni talab qiladigan tanlov yoki qarorlarga duch kelganda, shaxslar o'zlarining axborot ehtiyojlaridan xabardor bo'lishlari mumkin. O'yin-kulgi: axborotga bo'lgan ehtiyoj, shuningdek, o'yin-kulgi yoki dam olish istagidan kelib chiqishi mumkin. Shaxslar kitoblar, filmlar, o'yinlar yoki ijtimoiy tarmoqlar kabi ko'ngil ochadigan, ilhomlantiradigan yoki zavq bag'ishlaydigan tarkib bilan ishlash uchun ma'lumot izlashlari mumkin. Axborotga bo'lgan ehtiyojning o'ziga xos motivatsiyasidan qat'i nazar, xabardorlik bosqichi shaxslar uchun o'zlarining qiziqishlari yoki maqsadlariga mos keladigan ma'lumotlarni izlash va iste'mol qilish jarayonini boshlash uchun zamin yaratadi.

Axborot Izlash axborotga bo'lgan ehtiyoj aniqlangandan so'ng, shaxslar axborot izlash bilan shug'ullanadilar. Bu qidiruv tizimlari, veb-saytlar, kutubxonalar, ma'lumotlar bazalari yoki ijtimoiy media platformalari kabi turli manbalar orqali tegishli ma'lumotlarni faol qidirishni o'z ichiga oladi. Aniq! Shaxslar o'zlarining axborot ehtiyojlarini aniqlagandan so'ng, ular odatda ushbu ehtiyojlarni qondirish uchun ma'lumot olish bilan shug'ullanadilar. Mana bu bosqich qanday rivojlanadi: Axborot ehtiyojlarini aniqlash: avval aytib o'tganimizdek, shaxslar qiziquvchanlik, muammolarni hal qilish, qaror qabul qilish yoki o'yin-kulgidan kelib chiqqan holda o'zlarining axborot ehtiyojlaridan xabardor bo'lishadi. Axborotni qidirishni boshlash: ushbu bosqich aniqlangan ehtiyojlarni qondirish uchun tegishli ma'lumotlarni faol ravishda qidirishni o'z ichiga oladi. Jismoniy shaxslar qidiruv tizimlari (Google yoki Bing kabi), veb-saytlar, kutubxonalar, ma'lumotlar bazalari (akademik jurnallar yoki onlayn omborlar kabi), ijtimoiy media platformalari yoki shaxsiy tarmoqlar kabi turli xil manbalar va vositalardan foydalanishlari mumkin. Qidiruv strategiyalari: axborot ehtiyojlari va mavjud resurslarning xususiyatiga qarab, shaxslar turli xil qidiruv strategiyalaridan foydalanishlari mumkin. Bunga kalit so'zlarni qidirish, ma'lum veb-saytlarni yoki ma'lumotlar bazalarini ko'rib chiqish, rivojlangan qidiruv operatorlaridan foydalanish yoki tengdoshlar yoki mutaxassislardan tavsiyalar izlash kiradi. Manbalarni baholash: shaxslar potentsial ma'lumot manbalariga duch kelganda, ular aniq va ishonchli ma'lumotlarga kirishini ta'minlash uchun ularning ishonchliligi, ishonchliligi va dolzarbligini baholashlari kerak. Bu muallifning ma'lumotlari, nashr etilgan sana, manba obro'si va potentsial tarafdoshlik kabi omillarni tanqidiy baholashni o'z ichiga oladi. Axborotni qidirish: tegishli manbalar aniqlangandan va baholangandan so'ng, shaxslar kerakli ma'lumotlarni olishadi. Bu maqolalarni o'qish, video tomosha qilish, hujjatlarni yuklab olish yoki boshqa tarkib shakllari bilan ishlashni o'z ichiga olishi mumkin. Sintez va integratsiya: kerakli ma'lumotlarni to'plagandan so'ng, shaxslar uni sintez qilishlari va mavzu bo'yicha mavjud bilimlari va tushunchalari bilan birlashtirishlari mumkin. Ular ma'lumotni tahlil

qilishlari, turli manbalar o'rtasidagi aloqalarni o'rnatishlari va o'zlarining axborot ehtiyojlarini samarali hal qilish uchun asosiy tushunchalarni olishlari mumkin. Iterativ jarayon: axborot izlash ko'pincha takroriy jarayon bo'lib, unda shaxslar qidiruv so'rovlarini takomillashtiradilar, bir nechta manbalarni o'rganadilar va yo'l davomida olingan yangi ma'lumotlar yoki tushunchalar asosida yondashuvlarini o'zgartiradilar. Axborot izlash bilan shug'ullanish orqali shaxslar o'zlarining aniq ehtiyojlari va maqsadlarini qondirish uchun bilim va ma'lumotlarni olishga faol intilishadi.

Axborotni baholash, axborotga duch kelganda iste'molchilar uning dolzarbligi, aniqligi, ishonchliligi va ishonchliligini tanqidiy baholaydilar. Bunga manbaning obro'sini baholash, faktlarni tekshirish va muqobil istiqbollarni ko'rib chiqish kiradi. Mutlaqo, axborotni baholash axborotni iste'mol qilish jarayonida hal qiluvchi qadamdir. Bu yerda shaxslar tanqidiy ular duch ma'lumotlarni baholash qanday bir borini bo'ldi: Muvofiqlik: shaxslar ma'lumotlarning axborot ehtiyojlari yoki maqsadlariga mos kelishini baholaydilar. Ular tarkibdagi aniq savollarga javob beradimi yoki mavzuni tushunishlariga hissa qo'shadimi, deb o'ylashadi. Aniqlik: aniqlik ma'lumotlarning to'g'riligi va to'g'riligini anglatadi. Shaxslar ma'lumotlarning dalillar, ma'lumotlar yoki obro'li manbalar tomonidan qo'llab-quvvatlanishini baholaydilar. Ular da'volarni tekshirishlari va ma'lumotlarning to'g'riligini ta'minlash uchun bir nechta manbalar orqali tekshirishlari mumkin. Ishonchlilik: ishonchlilik ma'lumotni taqdim etuvchi manbaning ishonchliligi va ishonchliligi bilan bog'liq. Shaxslar muallifning ma'lumotlari, nashr yoki platformaning ishonchliligi, potentsial tarfakashlik yoki manfaatlar to'qnashuvi kabi omillarni hisobga olgan holda manbaning obro'si va tajribasini baholaydilar. Ob'ektivlik: shaxslar ma'lumot muvozanatli va xolis nuqtai nazarni taqdim etadimi yoki unga shaxsiy fikrlar, kun tartibi yoki tashqi tarfakashlik ta'sir qiladimi, deb hisoblashadi. Mavzuni yanada kengroq tushunish uchun ular turli xil qarashlar va muqobil manbalarni izlashlari mumkin. Faktlarni tekshirish: faktlarni tekshirish aniq da'volar, statistika yoki ma'lumotlarda keltirilgan ma'lumotlarning to'g'riligini tekshirishni o'z ichiga oladi. Shaxslar nufuzli faktlarni tekshiruvchi tashkilotlarga murojaat qilishlari, ishonchli manbalar bilan o'zaro bog'lanishlari va da'volarni tasdiqlovchi dalillarni tekshirishlari mumkin. Muqobil istiqbollarni hisobga olish: axborotni tanqidiy baholash muqobil qarashlar va ma'lumotlarning talqinlarini ko'rib chiqishni o'z ichiga oladi. Shaxslar mavzuni yanada nozikroq tushunish va tasdiqlash tarfakashligidan qochish uchun turli xil fikrlar, dalillar va istiqbollarni baholaydilar. Tasdiqlovchi dalillarni baholash: shaxslar ma'lumotlarda keltirilgan dalillar va manbalarning sifati va ishonchliligini baholaydilar. Ular dalillar ishonchli tadqiqotlar, empirik ma'lumotlar, ekspert xulosalari yoki bevosita tajribalarga asoslanganligini tekshiradilar. Ular duch keladigan ma'lumotlarning dolzarbligi, aniqligi, ishonchliligi va ob'ektivligini tanqidiy baholash orqali shaxslar ongli qarorlar qabul qilishlari, mavzularni tushunishlarini chuqurlashtirishlari va noto'g'ri ma'lumot yoki manipulyatsiyadan saqlanishlari mumkin.

Axborotni tanlash, baholash jarayoni asosida shaxslar o'zlarining axborot ehtiyojlarini qondirish uchun eng dolzarb va ishonchli ma'lumotlarni tanlaydilar. Bu ahamiyatsiz yoki xolis tarkibni filtrlash va ularning maqsadlari va manfaatlariga mos keladigan manbalarga ustuvor ahamiyat berishni o'z ichiga olishi mumkin. Axborotga bo'lgan ehtiyojni aniqlash: shaxslar qiziquvchanlik, muammolarni hal qilish, qaror qabul qilish yoki o'yin-kulgiga asoslangan holda o'zlarining axborot ehtiyojlarini aniqlashdan boshlaydilar. Mavjud resurslarni o'rganish: shaxslar o'z ehtiyojlariga mos ma'lumotlarni topish uchun turli manbalar va kanallarni o'rganadilar. Bunga qidiruv tizimlari, veb-saytlar, kutubxonalar, ma'lumotlar bazalari, ijtimoiy media platformalari yoki shaxsiy tarmoqlar kirishi mumkin. Axborotni baholash: yuqorida aytib o'tilganidek, shaxslar duch keladigan ma'lumotlarning dolzarbligi, aniqligi, ishonchliligi va

ob'ektivligini tanqidiy baholaydilar. Ular manbaning obro'sini baholaydilar, faktlarni tekshiradilar, muqobil istiqbollarni ko'rib chiqadilar va tasdiqlovchi dalillarning sifatini baholaydilar. Filtrlash va ustuvorlik: o'zlarining baholashlari asosida shaxslar ahamiyatsiz yoki xolis tarkibni filtrlaydilar va ularning maqsadlari va manfaatlariga mos keladigan manbalarga ustuvor ahamiyat berishadi. Ular ishonchliligi bo'lmagan yoki aniq va ishonchli ma'lumotlarni taqdim eta olmaydigan manbalarni bekor qilishlari mumkin. Qaror qabul qilish: shaxslar dolzarbligi va ishonchliligini baholash asosida qaysi ma'lumotlar bilan shug'ullanish kerakligi to'g'risida xabardor qarorlar qabul qiladilar. Ular ma'lum manbalarni chuqurroq o'rganishni, boshqalarni tashlab yuborishni yoki mavzuni yanada kengroq tushunish uchun qo'shimcha istiqbollarni izlashni tanlashlari mumkin. Takroriy jarayon: axborotni tanlash ko'pincha takroriy jarayon bo'lib, unda shaxslar o'z mezonlarini takomillashtiradilar, dastlabki tanlovlarini qayta ko'rib chiqadilar va yangi tushunchalar yoki o'zgaruvchan axborot ehtiyojlari asosida tanlovlarini o'zgartiradilar. Eng dolzarb va ishonchli ma'lumotlarni tanlab, shaxslar o'zlarining axborot ehtiyojlarini samarali hal qilishlari, asosli qarorlar qabul qilishlari va turli mavzular bo'yicha tushunchalarini chuqurlashtirishlari mumkin. Ushbu jarayon noto'g'ri ma'lumot olish xavfini kamaytirishga yordam beradi, iste'mol qilinadigan ma'lumotlarning sifatini ta'minlaydi va umumiy axborot savodxonligini oshiradi.

Axborotni qayta ishlash, tanlanganidan so'ng, shaxslar ma'lumotni talqin qilish, tahlil qilish, sintez qilish va mavjud bilim va tajribalar bilan birlashtirish orqali qayta ishlashadi. Ushbu bilim jarayoni tushunish, o'rganish va qaror qabul qilishga imkon beradi. Interpretatsiya: shaxslar tanlangan ma'lumotni o'zlarining tushunchalari, kontekstlari va oldingi bilimlari asosida unga ma'no berish orqali izohlaydilar. Ular tarkibni dekodlashadi, asosiy tushunchalarni ajratib olishadi va etkazilgan asosiy g'oyalarni aniqlaydilar. Tahlil: tahlil ma'lumotni uning tarkibiy qismlariga ajratish va ularning munosabatlari, naqshlari va oqibatlarini o'rganishni o'z ichiga oladi. Shaxslar tarkibni sinchkovlik bilan tekshiradilar, asosiy mavzularni aniqlaydilar va taqdim etilgan dalillar yoki da'volarning to'g'riligini baholaydilar. Sintez: sintez mavzuni izchil va har tomonlama tushunishni yaratish uchun tanlangan ma'lumotlarni mavjud bilim va tajribalar bilan birlashtirishni o'z ichiga oladi. Shaxslar turli xil ma'lumotlarni bir-biriga bog'laydi, tushunchalar o'rtasida parallellik qiladi va umumiy printsiplar yoki ramkalarni aniqlaydi. O'rganish: talqin qilish, tahlil qilish va sintez qilish jarayonida shaxslar ushbu mavzu bo'yicha yangi bilim va tushunchalarga ega bo'ladilar. Ular o'zlarining tushunchalarini chuqurlashtiradilar, istiqbollarini kengaytiradilar va umumiy o'rganish va bilimlarni egallashga hissa qo'shadigan qimmatli tushunchalarga ega bo'ladilar. Qaror qabul qilish: axborotni chuqurroq tushunish bilan qurollangan shaxslar ongli qarorlar qabul qilish uchun yaxshiroq jihozlangan. Ular ma'lumotlarning ta'sirini baholaydilar, turli xil variantlarni yoki harakat yo'nalishlarini tortadilar va maqsadlari, qadriyatlarini va afzalliklariga mos keladigan tanlov qiladilar.

Ilova: shaxslar axborotni qayta ishlash bosqichida olingan bilim va tushunchalarni muammolarni hal qilish, tanqidiy fikrlash, ijodkorlik yoki muloqot kabi turli kontekstlarda qo'llaydilar. Ular muammolarni hal qilish, echimlarni shakllantirish va kerakli natijalarga erishish uchun o'z tushunchalaridan foydalanadilar.

Ko'zgu: va nihoyat, shaxslar o'zlarining bilimlarini mustahkamlash va axborotni qayta ishlash strategiyalarining samaradorligini baholash uchun aks ettirishlari mumkin. Ular o'zlarining fikrlash jarayonlarini aks ettiradilar, ularning talqinlarining to'g'riligini baholaydilar va keyingi tadqiqotlar yoki takomillashtirish sohasini aniqlaydilar. Axborotni qayta ishlash bilan shug'ullanish orqali shaxslar nafaqat tanlangan ma'lumotni tushunibgina qolmay, balki ularni mavjud bilimlar doirasiga qo'shib, ularni o'rganish, qaror qabul qilish va dunyoning murakkabliklarini yanada samarali boshqarishga imkon beradi.

Axborot ilovasi- shaxslar olingan ma'lumotlarni muammolarni hal qilish, qaror qabul qilish, vazifalarni bajarish yoki bilim va ko'nikmalarini oshirish uchun qo'llaydilar. Axborotni qo'llash shaxsiy, kasbiy va ijtimoiy natijalarga hissa qo'shadi. Muammoni hal qilish: shaxslar to'plangan ma'lumotlarni muammolarni hal qilish va shaxsiy, professional yoki akademik kontekstlarda duch keladigan muammolarni hal qilish uchun qo'llaydilar. Ular vaziyatni tahlil qiladilar, tegishli ma'lumotlarga tayanadilar va to'siqlarni engish uchun samarali echimlarni ishlab chiqadilar. Qaror qabul qilish: axborot qaror qabul qilish jarayonida hal qiluvchi rol o'ynaydi. Shaxslar olingan bilim va tushunchalardan variantlarni baholash, xavf va foydalarni baholash va maqsadlari, qadriyatlarini va ustuvorliklariga mos keladigan ongli qarorlar qabul qilish uchun foydalanadilar. Vazifalarni bajarish: axborotni qo'llash vazifalarni samarali va samarali bajarish uchun shaxslarga zarur bilim, ko'nikma va resurslarni taqdim etish orqali vazifalarni bajarishni osonlashtiradi. Ular aniq maqsadlarni amalga oshirish, muddatlarni bajarish va kerakli natijalarga erishish uchun ma'lumotlardan foydalanadilar. Bilim va ko'nikmalarni takomillashtirish: axborotni qo'llash doimiy o'rganish va ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi. Shaxslar o'zlarining mavjud repertuarlariga yangi bilim va tushunchalarni kiritadilar, o'z tajribalarini kengaytiradilar va turli sohalarida o'z imkoniyatlarini oshiradilar. Shaxsiy o'sish: axborotni qo'llash shaxsiy hayotlarida ijobiy o'zgarishlar qilish imkoniyatini berish orqali shaxsiy o'sish va rivojlanishga olib kelishi mumkin. Ular ma'lumotlardan maqsadlarni belgilash, qiyinchiliklarni engish va ularning farovonligi va bajarilishiga hissa qo'shadigan yangi odatlar yoki xatti-harakatlarni rivojlantirish uchun foydalanadilar. Kasbiy rivojlanish: kasbiy sharoitlarda ma'lumotni qo'llash martaba ko'tarilishi va muvaffaqiyat uchun juda muhimdir. Jismoniy shaxslar o'z rollarida samarali ishlash, echimlarni yangilash va ish beruvchilar yoki mijozlarga o'z qadr-qimmatini namoyish etish uchun o'z bilim va ko'nikmalaridan foydalanadilar. Ijtimoiy ta'sir: axborotni qo'llash kengroq ijtimoiy natijalarga hissa qo'shish uchun individual imtiyozlardan tashqariga chiqadi. Shaxslar ma'lumotlardan sabablarni himoya qilish, ijtimoiy o'zgarishlarni boshqarish va ijtimoiy muammolarni hal qilish uchun foydalanadilar, natijada o'z jamoalariga va undan tashqariga ijobiy ta'sir ko'rsatadilar. Olingan ma'lumotlarni qo'llash orqali shaxslar nafaqat shaxsiy, kasbiy va ijtimoiy natijalarga erishadilar, balki hayotning turli sohalarida doimiy o'rganish, innovatsiyalar va taraqqiyotga hissa qo'shadilar.

Xulosa, normativ-huquqiy baza axborot bozori intellektual mulk huquqlari, mualliflik huquqi, maxfiylik, monopoliyaga qarshi kurash va so'z erkinligini tartibga soluvchi me'yoriy asoslarga bo'ysunadi. Ushbu qoidalar manfaatdor tomonlarning manfaatlarini muvozanatlash, iste'molchilar huquqlarini himoya qilish va innovatsiyalar va raqobatni rivojlantirishga qaratilgan. Intellektual mulk huquqlari va mualliflik huquqi: ushbu qoidalar axborot yaratuvchilari va egalarining huquqlarini himoya qiladi, ularning asarlaridan foydalanish, tarqatish va ko'paytirish ustidan nazoratni ta'minlaydi. Mualliflik huquqi to'g'risidagi qonunlar mualliflik huquqi bilan himoyalangan tarkibni ruxsatsiz nusxalash yoki tarqatishdan himoya qiladi, ijodkorlarni asl asarlarni yaratishga rag'batlantiradi, shu bilan birga adolatli foydalanish va ma'lumotlarga kirishga imkon beradi. Maxfiylik qoidalari: Maxfiylik qoidalari axborot provayderlari va platformalari tomonidan shaxsiy ma'lumotlarni yig'ish, saqlash va ulardan foydalanishni tartibga soladi. Ushbu qoidalar shaxslarning maxfiylik huquqlarini himoya qilish, ma'lumotlarni qayta ishlash amaliyotida shaffoflik va rozilikni ta'minlash va shaxsiy ma'lumotlarga ruxsatsiz kirish yoki noto'g'ri foydalanish bilan bog'liq xavflarni kamaytirishga qaratilgan. Monopoliyaga qarshi qonunlar: monopoliyaga qarshi qonunlar monopolistik amaliyotlarning oldini oladi va axborot bozorida adolatli raqobatni rivojlantiradi. Ushbu qoidalar narxlarni belgilash, bozorni manipulyatsiya qilish va monopolistik birlashish kabi raqobatga qarshi xatti-harakatlarning

oldini olishga, korxonalar uchun teng o'yin maydonini yaratishga va iste'molchilar tanlovi va innovatsiyalarini rivojlantirishga qaratilgan. So'z erkinligi: qoidalar axborot bozorida so'z va so'z erkinligini himoya qiladi, bu esa shaxslarga o'z qarashlari, fikrlari va g'oyalarini tsenzurasiz yoki ortiqcha cheklovlarsiz ifoda etishlariga imkon beradi. Ushbu qoidalar fundamental demokratik qadriyatlarni qo'llab-quvvatlaydi, nuqtai nazarlarning xilma-xilligini rag'batlantiradi va ochiq va inklyuziv axborot ekotizimini rivojlantiradi. Umuman olganda, axborot bozorini tartibga soluvchi me'yoriy-huquqiy baza ijodkorlar va iste'molchilar huquqlarini himoya qilish, adolatli raqobat va innovatsiyalarni targ'ib qilish, shaxsiy hayot va so'z erkinligi kabi asosiy tamoyillarni qo'llab-quvvatlash o'rtasida muvozanatni saqlashga mo'ljallangan. Ushbu qoidalarga rioya qilishni ta'minlash orqali manfaatdor tomonlar butun jamiyatga foyda keltiradigan jonli va barqaror axborot bozoriga hissa qo'shishi mumkin.

Axborotni iste'mol qilish jarayoni va axborot bozori o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni tushunish manfaatdor tomonlar uchun raqamli asrda ma'lumot ishlab chiqarish, tarqatish va iste'mol qilishning murakkab dinamikasini boshqarish uchun juda muhimdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Axborot xavfsizligi. Ganiyev, S. K.. 2017.
2. Axborot xavfsizligi qoidalari Daminov Husniddin Gulmat o'g'li
3. "Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini yanada rivojlantirishga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2005 yil 8 iyuldagi-117-son qarori.
4. Kadrlarni tayyorlash milliy dasturi // Xalq ta'limi. 1998 №1. S.5-41.
5. A.Parpiyev, A.Maraximov, R.Hamdov, U.Begimqulov, M.Bekmuradov, N.Taylokov. Yangi axborot texnologiyalari. Oliy muassasalari uchun. O'zME davlat ilmiy nashriyoti.-T.: 2008, 118 b.
6. Abduqodirov A. A. Теория и практика интенсификации подготовки учителей физико-математических дисциплин. Аспект использования компьютерных средств в учебно-воспитательном Автореф...докт.пед.наук.
7. Abduqodirov A. A. va boshq. Axborot texnologiyasi fani bo'yicha kasb-hunar kollejlari uchun o'quv dasturi. - Toshkent: 2000.- 8 bet.
8. "Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini yanada rivojlantirishga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2005 yil 8 iyuldagi-117-son qarori.